

การศึกษาและพัฒนาเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบท
ภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาและหัตถกรรมในท้องถิ่น

The study and development of elderly's
furniture in Esan rural area by using local
handicraft wisdom applied.

อภิญา อาษาราช¹
Apinya Asarach
พิชัย สดภิบาล²
Pichai Sodhiban
อภิศักดิ์ สินธุภัก³
Apisak Sindhuphak

- ¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรอุตสาหกรรม มหาลัยเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ² รองศาสตราจารย์ ดร., ว่าที่ร้อยโท อาจารย์ประจำ
สาขาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำ
สาขาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

การศึกษาและพัฒนาเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ ภูมิปัญญาและหัตถกรรมในท้องถิ่นในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้งานเครื่องเรือนที่ใช้ ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่นในชนบทภาค อีสาน 2. เพื่อพัฒนาเครื่องเรือนที่สอดคล้องกับการใช้งานในชีวิตประจำวันของ ผู้สูงอายุในชนบทอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลผู้สูงอายุและเครื่องเรือนของผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยแบ่งการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็น 3 หมู่บ้าน คือ ชุมชนตำบลบ้านเป็ดเป็ด อ.เมือง จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน, ชุมชนตำบลพระยืน อ.พระยืน จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน, ชุมชน ตำบลลูกดกกว้าง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน ประกอบด้วย ด้านข้อมูล ส่วนบุคคล ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ข้อมูลทางสุขภาพ ลักษณะ บ้านพักอาศัย ลักษณะการใช้งานเครื่องเรือนเดิม และเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมในท้องถิ่นจากกลุ่มหัตถกรรมผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง จ.ขอนแก่น ทั้งด้าน รูปแบบการใช้ภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรม ศักยภาพของกลุ่ม วัสดุและเทคนิคใน การผลิต โดยนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบและพัฒนาเครื่องเรือน พักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ ที่สามารถบริหารและออกกำลังกาย ทั้งกล้ามเนื้อแขน และขาในขณะที่พักผ่อนระหว่างวัน เพื่อชะลอความเสื่อมของร่างกายในขณะที่พักผ่อน เนื่องจากข้อจำกัดของร่างกายผู้สูงอายุในการเคลื่อนไหวหรือเดินไปออกกำลังกาย นอกบ้านไม่สะดวกและอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ โดยนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือหาซื้อ ได้ง่ายในท้องตลาดมาใช้ในการผลิต โดยโครงสร้างใช้ไม้เนื้อแข็งเพื่อความแข็งแรง และใช้ไม้ไผ่เป็นส่วนที่นั่งและพนักพิงเพื่อให้ผู้สูงอายุความรู้สึกเหมือนนั่งแคร่ที่ผู้สูงอายุ ใช้งาน โดยใช้กรรมวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน แต่สามารถรองรับลักษณะของร่างกาย ที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถช่วยลดการพึ่งพาผู้อื่นในการที่ต้องพาไปออกกำลังกาย หรือช่วยทำกายภาพบำบัด มีความเหมาะสมในเรื่องการนำวัสดุในท้องถิ่นและการนำ ภูมิปัญญาและหัตถกรรมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ เทคนิคการผลิตค่อนข้างง่าย

ทำให้นำไปต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้งานกับผู้สูงอายุในชุมชนอื่นๆได้

คำสำคัญ: เครื่องเรือน, ผู้สูงอายุ, หัตถกรรม

Abstract

This research, the study and development of elderly's furniture in Esan rural area by using local handicraft wisdom applied, is processed following to procedures that are consistent with this research's objective. Data collection of elderly and elderly's furniture used in daily life is divided into three groups as 5 households from Tumbon Ban Ped community, Muang district, Khon Kaen Province; 5 households from Tumbon Phra Yuen community, Phra Yuen district, Khon Kaen Province and 5 households from Tumbon Kut Kwang community, Muang district, Khon Kaen Province. There are information of personal, ability to conduct routine, health, residence style and furniture using style. Moreover, data of local handicrafts' wisdom from Ban Non Muang elderly handicraft group at Khon Kaen province is collected in usage patterns, potential of group, materials and manufacturing techniques. A result of study is used as elderly's furniture concept design and development. The aims of this research are to manage and exercise in both arms and legs muscles, including slow down degeneration of the body while resting during the day because the elderly has limitations of the body motion. Walking to exercise outdoors is inconvenient and may cause an accident for them. There is using local materials or affordable in the local market to use in production. The structure is solid wood for strength. Bamboo is used to be part of seat and backrest,

so that the elderly will feel like sitting at a litter. The process is not complicated, but it can respond the changing of their appearance of the body, help to reduce dependence on others who need to take them to the gym or do the rehab, appropriate in using local material and bring handicraft wisdom to apply in designing. Furthermore, manufacturing techniques makes it easier to further to elderly in other the communities.

Keywords: Elderly, handicraft

1. บทนำ

ในระยะเวลา 20-30 ปีที่ผ่านมา ประชากรไทยได้เพิ่มช้าลงอย่างมาก เมื่อ 40-50 ปีก่อน ประชากรไทยเพิ่มด้วยอัตราที่สูงมาก คือ สูงกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ปัจจุบันประชากรไทยเพิ่มด้วยอัตราเพียงร้อยละ 0.5 ต่อปี และมีแนวโน้มว่าอัตราเพิ่มจะลดต่ำลงไปอีก ในช่วงเวลา 30 ปีนับจากนี้ จำนวนประชากรไทย ไม่รวมแรงงานข้ามชาติจะอยู่ราว 64-66 ล้านคน ในขณะที่ขนาดของประชากรไทยอยู่ในสภาพค่อนข้างคงตัว โครงสร้างอายุของประชากรได้เปลี่ยนไปอย่างมาก จากที่เคยเป็นประชากรเยาว์วัยในอดีตได้กลายเป็นประชากรสูงอายุในปัจจุบัน และจำนวนประชากรสูงวัยมีแนวโน้มจะเพิ่มรวดเร็วในอนาคต ในปี 2513 มีผู้สูงอายุเพียง 11 คน ต่อเด็ก 100 คน หลังจากนั้นปี 2553 ดัชนีการสูงวัยเพิ่มสูงเป็น 67 คน และ พ.ศ. 2556 ดัชนีการสูงวัยเพิ่มขึ้นสูงถึง 79 คน ในปี 2561 หรืออีก 5 ปีข้างหน้า ประชากรวัยเด็กจะมีจำนวนเท่ากับประชากรสูงอายุ และหลังจากนั้นประเทศไทย จะมีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่าเด็กไปเรื่อยๆ โดยใน พ.ศ. 2583 จะมีจำนวนผู้สูงอายุสูงถึง 251 คนต่อเด็ก 100 คน (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. 2556)

ภาครัฐเริ่มมีความตื่นตัวในการรับมือกับการเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยมากขึ้น โดยได้กำหนดมาตรการและนโยบายที่สอดคล้องกับแผน

ผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ในปี 2556 ได้มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ รัฐได้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ ครบวงจร โดยการจัดให้เป็นศูนย์เบ็ดเสร็จในการดูแลและส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ การมีอาชีพ และให้ผู้สูงอายุมีสถานที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2556) และจากแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ : พัฒนาพื้นที่ต้นแบบ และปัจจัยสำคัญ โดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เคยสร้างงานวิจัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในรอบปี 2551-2552 และได้ค้นพบหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นมีกิจกรรมหลักอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ระบบดูแลระยะกลาง/ระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง 2) การทำงาน อาชีพ รายได้ ตลอดจน กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุร่วมกับชุมชน 3) การเตรียมความพร้อมของประชาชนก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ 4) การจัดปรับสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

ประเทศไทยเข้าสู่ “สังคมสูงอายุ” (aged society) คือ ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า นับจากนี้ หรือราว พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (complete aged society) เมื่อประชากรสูงอายุสูงถึงร้อยละ 20 และจะเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” (super aged society) เมื่อประชากรสูงอายุเพิ่มสูงถึง ร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด ประมาณ พ.ศ. 2578 ด้วยความจริงที่ว่า คนยิ่งมีอายุมากขึ้น ก็ยิ่งมีโอกาสเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย และความพิการหรือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เพิ่มมากขึ้น จึงพอจะเห็นภาพได้ว่า ในอนาคตเมื่อสังคมไทยสูงวัยมากขึ้น ความต้องการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุก็จะเพิ่มสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว รวมทั้งรูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุไทยที่อยู่ตามลำพังคนเดียวหรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 22 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 26 ในปี 2554 จากการที่คนไทยอยู่เป็นโสดกันมากขึ้น

และคนที่แต่งงานก็มีลูกกันน้อยลง ประกอบกับการมีการย้ายถิ่นของบุตรไปทำงานในเมืองมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอยู่อาศัยมากขึ้น (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2556)

จากสถานการณ์ความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง แสดงให้เห็นว่าสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร เศรษฐกิจสังคม และความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ ส่งผลให้จำนวนผู้สูงอายุยืนยาวขึ้น ในขณะที่เดียวกันความเสื่อมของร่างกายที่เปลี่ยนแปลงตามอายุขัยที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดภาวะห่อหมก โรคเรื้อรังและภาวะทุพพลภาพในผู้สูงอายุบางราย ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเอง จำเป็นต้องมีผู้ดูแล ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุแก่ครอบครัว แต่การเปลี่ยนแปลงของระบบครอบครัวและสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมเมืองหรือแม้แต่สังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงเหล่านี้ขาดผู้ดูแล หรือหากมีผู้ดูแลแต่ขาดความเข้าใจและทักษะในการดูแล ทำให้ผู้สูงอายุบางรายที่หากได้รับการดูแลหรือฟื้นฟูสภาพที่ดี จะสามารถดูแลตนเองได้และลดภาวะพึ่งพิงลงได้ระดับหนึ่ง (การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ, 2556)

ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถานะการอยู่อาศัยเพียงลำพังของผู้สูงอายุ เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลประชากร เกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานของประชากรวัยทำงานแล้ว น่าจะสอดคล้องกับเหตุผลดังกล่าว ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลรายภาคแล้ว พบว่าระหว่างปี พ.ศ. 2533-2543 มีประชากรย้ายออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึง 352,156 คน ในขณะที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีประชากรย้ายเข้าเพิ่มขึ้น โดยมีเหตุผลหลักในการโยกย้ายคือการหางานทำและเพื่อหน้าที่การงาน (สำมะโนประชากรและเคหะ อ้างถึงใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) จากสถานการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสเสี่ยงมากกว่าผู้สูงอายุในภาคอื่นๆ ต่อการถูกปล่อยให้อาศัยอยู่ตามลำพังและต้องพึ่งพาตนเองในสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้กล่าวมาผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นในข้อจัดปรับสิ่งแวดล้อมอาคาร

สถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ รวมไปถึงความต้องการของผู้สูงอายุในชนบทอีสานที่อาศัยอยู่เพียงลำพังหรือคู่สมรส ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเข้าถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยีต่างๆ ไม่สามารถมีกำลังซื้อเครื่องเรือนและอุปกรณ์ที่มีราคาแพงพร้อมทั้งทันสมัยมาใช้งานได้ อีกทั้งรูปแบบเครื่องเรือนที่มีในปัจจุบันไม่เข้ากับบริบทการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนารูปแบบของเครื่องเรือนที่ต่อเนื่องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน เพื่อให้เครื่องเรือนสามารถเข้ากับลักษณะการใช้งานของผู้สูงอายุใช้ในชีวิตประจำวัน ราคาไม่สูงมาก ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นและสามารถซ่อมแซมอย่างง่ายเมื่อชำรุด โดยจะนำภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น และใช้การออกแบบที่สื่อถึงวัฒนธรรมหรืออารยธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ โดยการถ่ายทอดกันมาเป็นทอดๆ ของชาวบ้านเองเป็นสติปัญญาของชาวบ้านที่นำมาแก้ปัญหา โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาในการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย เน้นการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ซึ่งอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งอันทรงคุณค่าต่อชีวิตของคนในปัจจุบันควรนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับสิ่งที่เป็นความเจริญในปัจจุบัน (ศักดิ์ชาย สิกขา, 2552) เพื่อให้เครื่องเรือนสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญความเสื่อมของร่างกายในการดำรงชีวิต และคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงที่สนองความต้องการทางกายภาพและความเป็นอยู่ของผู้ใช้งานตามสภาพแวดล้อมภายในบ้านเรือนในชนบทภาคอีสานได้อย่างเหมาะสม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้งานเครื่องเรือนที่ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่นในชนบทภาคอีสาน
2. เพื่อพัฒนาเครื่องเรือนที่สอดคล้องกับการใช้งานในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในชนบทอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวันในชนบทภาคอีสานและกลุ่มผู้ผลิตงานด้านหัตถกรรมในท้องถิ่นภาคอีสาน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ใน อ.เมือง จ.ขอนแก่น ประกอบด้วย ชุมชนพระยีน อ.พระยีน จำนวน 5 หลังคาเรือน, บ้านเป็ดหมู 2 ต.บ้านเป็ด จำนวน 5 หลังคาเรือน หมู่บ้านกุดกว้าง ต.เมืองเก่า จำนวน 5 หลังคาเรือนและกลุ่มหัตถกรรมจักสานผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น จำนวน 1 กลุ่ม

3.2 ขอบเขตด้านการออกแบบและพัฒนา

ออกแบบและพัฒนาแบบร่างเครื่องเรือนพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ และผลิตต้นแบบเครื่องเรือนโดยใช้รูปแบบภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมของกลุ่มหัตถกรรมจักสานผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนา หมายถึง การศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบเครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน นำมาสร้างสรรค์และปรับปรุงเครื่องเรือนผู้สูงอายุโดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น เพื่อให้ตอบสนองความต้องการทางกายภาพและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุเข้ากับสภาพแวดล้อมภายในบ้านเรือนชนบทภาคอีสาน

เครื่องเรือนผู้สูงอายุ หมายถึง เครื่องอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์สำหรับการพักผ่อนที่สามารถตอบสนองการใช้งานในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุได้ และสามารถช่วยบริหารร่างกายหรือออกกำลังกายเพื่อชะลอความเสื่อมของร่างกายในขณะพักผ่อนได้ เช่น เก้าอี้พักผ่อน เป็นต้น

ชนบทภาคอีสาน หมายถึง พื้นที่ชุมชน ในภาคอีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) มีระบบระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน โดยผู้วิจัย

ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้หลักเหตุผลและวิจารณ์ญาณของผู้วิจัยโดยขอความร่วมมือจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลช่วยคัดกรองผู้สูงอายุ คือ ชุมชนพระยีน อ.พระยีน จำนวน 5 หลังคาเรือน บ้านเป็ดหมู 2 ต.บ้านเป็ด จำนวน 5 หลังคาเรือน, หมู่บ้าน กุดกว้าง ต.เมืองเก่า จำนวน 5 หลังคาเรือน

ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น หมายถึง การนำวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่หาได้ง่ายและมีอยู่ตามท้องถิ่นภาคอีสาน มาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มหัตถกรรมจักสานผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น คือ งานจักสาน งานไม้ เป็นต้น เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลผู้สูงอายุและเครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวันและภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่นในชนบทภาคอีสาน

ได้เครื่องเรือนที่สอดคล้องตามการใช้งานในชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการศึกษาเครื่องเรือนของผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และการพัฒนาเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน ได้ใช้ผลจากการศึกษาเพื่อพัฒนากรอบแนวคิดในการออกแบบเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองของ สุรกาหนต์ รวยสูงเนิน (2557) มาใช้คือ

1. การศึกษาเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมค่อนข้างมากจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านอื่นๆ ควบคู่ไปกับการออกแบบ ได้แก่ บริบททางสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย

2. ในการออกแบบเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองมีองค์ประกอบหลักของ 3 ด้าน ได้แก่ 1. องค์ประกอบด้านวัสดุ 2. องค์ประกอบด้านการออกแบบ และ 3. องค์ประกอบด้านประโยชน์ใช้สอย

กรอบแนวความคิดในการศึกษารูปแบบภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่น ได้คำนึงถึงการต่อยอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการสืบสานงานในท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน โดยศึกษาประวัติความเป็นมา ระบบการผลิต ศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตงานหัตถกรรม สามารถนำแนวความคิดของ ศักดิ์ชาย สิกขา (2552) มาใช้ในการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกถ่ายทอดลงสู่เครื่องใช้ไม้สอยจากจินตนาการถ่ายทอดความคิดผ่านกระบวนการออกแบบ ประกอบกับวัตถุดิบที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น มาใช้ดังนี้

ความเรียบง่าย พื้นฐานการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ศิลปะพื้นบ้านจึงมีลักษณะง่ายและเรียกตามสภาพชีวิตที่เป็นอยู่จริง

ประโยชน์ใช้สอย วัตถุประสงค์ที่ศิลปินหรือช่างฝีมือพื้นบ้านคิดประดิษฐ์สิ่งใดๆขึ้นมา อาจนับได้ว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะสิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อต้องการใช้สอยโดยตรงโดยไม่ได้มุ่งหวังที่จะนำไปใช้อย่างอื่น ศิลปะพื้นบ้านจะสร้างอะไรขึ้นมาก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติก่อนอื่น ยิ่งถ้าสิ่งนั้นมีความสามารถให้ใช้เป็นประโยชน์มากมายหลายอย่างยิ่งเป็นการดีคุ้มค่า

วัสดุท้องถิ่น คือ เรื่องที่นำวัสดุมาใช้ผลิต อาจจะเป็นเพราะความจำเป็นอย่างหนึ่งความสะดวกอย่างหนึ่ง อันเป็นข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมนานาประการทำให้ชาวบ้านต้องใช้วัสดุต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวแล้วตามธรรมชาติ นำมาสร้างสรรค์งานในชีวิตประจำวันของตน

มีความสวยงาม สวยงามแบบชาวบ้าน อันมีความงดงามอย่างธรรมชาติ ศิลปินพื้นบ้านสร้างผลงานศิลปะเพื่อชาวบ้าน ตามวิสัยอย่างช่างศิลป์ เมื่อสร้างสรรค์งานสิ่งใดย่อมต้องการให้งานชิ้นนั้นมีความเรียบร้อย มีความน่าดู มีความสวยงามเท่าที่จะทำได้อย่างชาวบ้าน

7. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุและเครื่องเรือนของผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 3 หมู่บ้าน คือ ชุมชนตำบลบ้านเป็ดเป็ด อ.เมือง จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน, ชุมชนตำบลพระยืน อ.พระยืน จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน, ชุมชนตำบลกุดกว้าง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 5 หลังคาเรือน ประกอบด้วยด้านข้อมูลส่วนบุคคล ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ข้อมูลทางสุขภาพ ลักษณะบ้านพักอาศัย ลักษณะการใช้งานเครื่องเรือนเดิม และเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่นจากกลุ่มหัตถกรรมผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง จ.ขอนแก่น ทั้งด้านรูปแบบการใช้ภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรม เช่น งานจักสาน งานไม้ วัสดุในท้องถิ่น เป็นต้น

โดยการศึกษาและเก็บข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและพัฒนาเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปเรียบเรียง โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาและวิเคราะห์เครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวันและภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่นในชนบทภาคอีสาน

ผลศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุและเครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ในชนบทภาคอีสานจำนวน 15 หลังคาเรือนจำนวน 3 ตำบลตำบลละ 5 หลัง ประกอบด้วย ตำบลบ้านเป็ด ตำบลเมืองเก่า ในเขตอำเภอเมือง และตำบลพระยืน อ.พระยืน จ.ขอนแก่น โดยศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสานภายใต้กรอบแนวคิดในการออกแบบเครื่องเรือนเพื่อผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองของ สุรกานต์ รวยสูงเนิน (2557) มาใช้ดังนี้ การออกแบบเครื่องเรือนเพื่อผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมค่อนข้างมากจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านอื่นๆ ควบคู่ไปกับการออกแบบ ได้แก่ บริบททางสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม บริบททาง

สังคมวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสานจากกลุ่มตัวอย่าง 15 หลังคาเรือน มีความคล้ายคลึงกัน คือ วิถีชีวิตตลอดทั้งวัน จะใช้เวลาในการพักผ่อนเป็นส่วนมาก มีกิจกรรมระหว่างพักผ่อนไปด้วย เช่น ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เดินเล่น ออกกำลังกาย เลี้ยงหลาน เป็นต้น บริเวณที่ผู้สูงอายุพักผ่อนในเวลากลางวัน และใช้ระยะเวลาานคือ กลางบ้านในห้องโถงหน้าโทรทัศน์และใกล้ทางเข้า ออกตัวบ้าน และบริเวณหน้าบ้านเนื่องจากอากาศเย็นสบาย มองเห็นผู้คนผ่านไปมา และเพื่อพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาส่วนมากไม่มีการประกอบอาชีพ รายได้มาจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและบุตรหลานช่วยเหลือ การศึกษาของผู้สูงอายุอยู่ในระดับประถมศึกษา ลักษณะครอบครัวอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ จำนวน 2-7 คน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) ได้กล่าวไว้ว่า วิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมอีสานว่าอยู่กันแบบเรียบง่ายพึ่งพาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมาก ผู้สูงอายุจะนิยมอยู่ในบ้านเรือนของตน ผู้สูงอายุเพศชายจะทำงานเล็กน้อยๆ เช่น จักสาน ผู้สูงอายุหญิงจะเลี้ยงไหม เข็นด้าย หรือเลี้ยงหลาน (ดังภาพที่ 2) และเมื่อมีเวลาว่างจะเล่นทานให้บุตรหลาน ฟัง ส่วนผู้สูงอายุในปัจจุบันการทำบุญเข้าวัดจะลดน้อยลง ยกเว้นในวันสำคัญทางศาสนา ผู้สูงอายุยังอาศัยอยู่ที่บ้าน กิจกรรมที่ทำอาจดูทีวี ฟังข่าว อ่านหนังสือ หรือเลี้ยงหลาน การพักผ่อนของผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นการดูทีวี ฟังข่าว เป็นต้น และเป็นสิ่งที่สังเกตว่าสังคมของผู้สูงอายุในปัจจุบันจะแคบกว่าในอดีต มีการไปมาหาสู่กันลดลง การพบปะกันในสถานที่ต่างๆ เช่น วัด น้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุ ว้าเหว่ หรือความเหงาได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่สูญเสียคู่สมรส หรือบุตรหลานต้องไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539) ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย พบว่า ผู้สูงอายุมีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 40-80 กิโลกรัม ส่วนสูงอยู่ระหว่าง 140-166 เซนติเมตร ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุคิดเป็นจำนวน 75 เปอร์เซ็นต์ยังสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ในการกิจวัตรประจำวัน โรคประจำตัวที่พบมากที่สุดคือ โรคความดันโลหิต

สูง เบาหวาน โรคกระดูกและข้อ (ดังภาพที่ 1) การเดินและการทรงตัวของผู้สูงอายุ มีการใช้เครื่องช่วยเดิน และคนช่วยพยุงในบางครั้ง มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ คือ แก้วแกว่น เดินเล่น บริหารกล้ามเนื้อขาและแขน ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 พบว่า ในปี 2556 ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่สูงเป็นอันดับแรก คือการเคลื่อนไหวร่างกาย (ร้อยละ 58) รองลงไปได้แก่ ปัญหาการได้ยิน หรือสื่อความหมาย (ร้อยละ 24) ด้านการมองเห็น (ร้อยละ 19) ด้านการเรียนรู้ (ร้อยละ 4) ด้ายจิตใจ (ร้อยละ 3) และสติปัญญา (ร้อยละ 2) การสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 ยังพบว่า ร้อยละ 41 ของผู้สูงอายุเป็นโรคความดันโลหิต ร้อยละ 18 เป็นโรคเบาหวาน และร้อยละ 9 เป็นโรคข้อเข่าเสื่อม ทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวไม่สามารถออกจากบ้านได้โดยสะดวก ทำให้มีภาวะติดบ้าน

ภาพประกอบที่ 1 ผู้สูงอายุบ้าน กุดกว้างมีปัญหาด้านกระดูกและข้อ

ภาพประกอบที่ 2 ผู้สูงอายุเลี้ยงบุตรหลาน ในช่วงเวลากลางวันด้านกระดูกและข้อ

ผลวิเคราะห์เครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ในชนบทภาคอีสาน จำนวน 15 หลังคาเรือนจำนวน 3 ตำบลตำบลละ 5 หลัง ประกอบด้วย ตำบลบ้านเป็ด ตำบลเมืองเก่า ในเขตอำเภอเมือง และตำบลพระยืน อ.พระยืน จ.ขอนแก่น พบว่า เครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ใช้ในชีวิตประจำวันมักจะใช้เก้าอี้พับซ้อน โซฟาพับแยก เก้าอ้นนั่งยาว พูกรองนอนกับพื้น แคร่ไม้หรือไม้ไผ่ที่มีขายในท้องตลาด มาใช้ในการพักผ่อน ระหว่างวันเนื่องจากชีวิตประจำวันส่วนใหญ่คือการพักผ่อน การใช้งานเครื่องเรือน มีการใช้งานหลายอย่าง เช่น พักผ่อน เลี้ยงหลาน อ่านหนังสือ ฟังวิทยุ วางของ ทาน

ข้าว เป็นต้นมีระยะเวลาการใช้งานสูงสุดถึง 20 ปี ราคาอยู่ระหว่าง 300-5,000 บาท ที่สามารถซื้อได้ วัสดุพบในการผลิตเครื่องเรือนคือ ไม้เนื้อแข็ง เพราะมีความแข็งแรง สามารถใช้งานได้นาน ไม้ไผ่ ไม้ก้านตาล ผ้ายาและกากใย ไม้ลาน เนื่องจากในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงมีการผลิตและตัดแปลงเครื่องเรือนมาใช้งาน โดยหาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการผลิตเครื่องเรือน ดังนั้นเครื่องเรือนควรมีราคาไม่สูงมากและสามารถผลิตใช้เอง หรือสามารถตัดแปลงจากเครื่องเรือนเดิมที่มีอยู่ให้ใช้งานได้ ปัญหาในการใช้งานเครื่องเรือน คือ ไม้แข็งแรง ไม่รองรับสรีระ ไม้ผุพังง่าย ผิวสัมผัสแข็ง ผู้สูงอายุมีความต้องการเพิ่มเติมจากเครื่องเรือนเดิม คือ เครื่องเรือนควรสามารถส่งเสริมสุขภาพ เช่น สามารถออกกำลังกายขณะพักผ่อนได้ เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านร่างกาย การเคลื่อนไหวทำให้ไม่สามารถสามารถออกจากบ้านเพื่อออกกำลังกายได้โดยสะดวก หากเครื่องเรือนสามารถส่งเสริมการออกกำลังกายและบริหารกล้ามเนื้อ ก็จะช่วยลดความเสี่ยงของร่างกายได้ และควรเพิ่มราวจับเพื่อช่วยในการพยุงตัวให้สามารถลุกนั่งได้ง่าย หากเป็นเก้าอี้พักผ่อนควรเพิ่มที่วางขาเพื่อความสบายในการใช้งาน

ภาพประกอบที่ 3 ภาพการใช้เครื่องเรือนพักผ่อนของผู้สูงอายุวัสดุทำมาจาก ก้านตาลด้านกระดุกและข้อ

ภาพประกอบที่ 4 เครื่องเรือนพักผ่อนของผู้สูงอายุที่หาซื้อได้ตามท้องตลาด ด้านกระดุกและข้อ

ผลการศึกษารูปแบบภูมิปัญญาและหัตถกรรมในท้องถิ่นจากกลุ่มหัตถกรรมผู้สูงอายุ บ้านโนนม่วง จ.ขอนแก่น การศึกษารูปแบบภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมท้องถิ่นได้คำนึงถึงการต่อยอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการสืบสานงานในท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน โดยศึกษาประวัติความเป็นมา ระบบการผลิต ศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตงานหัตถกรรม สามารถนำแนวความคิดของ ศักดิ์ชัย ลึกษา (2552) มาใช้ในการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกถ่ายทอดลงสู่เครื่องใช้ไม้สอยจากจินตนาการการถ่ายทอดความคิดผ่านกระบวนการออกแบบ ประกอบกับวัตถุดิบที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น พบว่า ศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมผู้สูงอายุบ้านโนนม่วง จ.ขอนแก่น เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่รวมตัวกันเพื่อใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ โดยมีหัวหน้ากลุ่มคือ คุณลุงอุดร คนล่า อายุ 69 ปี ขณะนี้มีสมาชิกในกลุ่มจำนวน 15 คน โดยส่วนมากจะมาทำงานคราวละ 6-7 คน เนื่องจากสมาชิกบางคนต้องไปทำนา ทำไร่ แต่ถ้าเมื่อใดว่างก็จะมานั่งทำงานที่ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ ซึ่งในทุกๆวันผู้สูงอายุจะใช้เวลาช่วงกลางวันของทุกวันมารวมตัวกันทำงานจักสาน งานไม้ เพื่อหารายได้เข้ากลุ่มและตัวเอง งานส่วนใหญ่จะเป็นงานที่รับทำตามสั่งและบางส่วนก็ทำขายหน้าร้าน ฝีมือของทางกลุ่มมีความประณีตและนำภูมิปัญญามาใช้อย่างชาญฉลาด อีกทั้งทางกลุ่มมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักศึกษา นักเรียน และเยาวชนเพื่อให้มาเรียนรู้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยวัสดุที่ใช้ในงานทำก็จะหาวัสดุที่ใช้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า หวาย ไม้เสี้ยว เป็นต้น โดยบางครั้งมีการไปหาวัสดุเองตามหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงหรือหาซื้อตามแหล่งขายวัสดุในราคาถูก ซึ่งเทคนิควิธีการผลิตนั้นทางกลุ่มผู้สูงอายุใช้เครื่องมือมาตรฐานงานไม้เป็นหลัก อันได้แก่ เลื่อยมือ มีดจักตอก ตะไบมือ เป็นต้น ประกอบกับเทคนิควิธีมาพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาในการทำหัตถกรรมจักสานและงานไม้ของกลุ่ม

ภาพประกอบที่ 5 ภาพคุณลุงอุดร คนกล้า ภาพประกอบที่ 6 ภาพผลิตภัณฑ์และโต๊ะ
อเนกประสงค์ที่ใช้ไม้ไผ่เป็นพื้นโต๊ะ

งานหัตถกรรมจะใช้วัสดุหลักเป็นไม้ไผ่ประกอบกับโครงไม้เนื้อแข็ง มีการใช้ภูมิปัญญาด้านงานจักสาน และงานไม้ ตัวอย่างเช่น งานโต๊ะไม้อเนกประสงค์ที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นเครื่องเรือนที่มีความแข็งแรงและใช้เทคนิคในการประกอบที่ไม่ซับซ้อน และมีการใช้ไม้ไผ่ที่เหลาเป็นเส้นเหมือนกับแคร่ที่เข้้นั่ง เป็นภูมิปัญญาและหัตถกรรมที่มีจุดเด่นมากทั้งทางด้านความงามและการบำรุงรักษาซ่อมแซม สามารถการนำเทคนิคการเหลาไม้ไผ่ การตอกไม้ไผ่ งานประกอบโครงไม้มาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบได้

ขั้นตอนที่ 2 ผลการออกแบบและพัฒนาเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบทอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น

การออกแบบและพัฒนาเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น ได้ใช้ผลจากการศึกษาเพื่อพัฒนารอบแนวคิดในการออกแบบเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองของสุรगานต์ รวยสูงเนิน (2557) มาใช้คือ ในการออกแบบเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองมีองค์ประกอบหลักของ 3 ด้าน ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านวัสดุ วัสดุที่เลือกใช้ในการพัฒนาเครื่องเรือนจะต้องพิจารณาจาก สภาพแวดล้อมในชุมชน ในแง่ของการหาได้ง่าย ราคาถูก บำรุงรักษา

ง่าย ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายของเครื่องเรือนที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถหามาใช้หรือผลิตเองได้ และความคุ้นเคยกับวัตถุดิบในท้องถิ่นทำให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมในชุมชน ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกกับวิถีชีวิตแบบเดิมของผู้สูงอายุ

2. องค์ประกอบด้านการออกแบบ การออกแบบที่เหมาะสมตามขนาดร่างกายที่เปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ การออกแบบเพื่อหลักความปลอดภัย และการออกแบบเพื่อลดปัญหาข้อจำกัดด้านร่างกาย โดยองค์ประกอบด้านนี้จะช่วยเอื้อต่อการใช้งานและลดอันตรายจากอุบัติเหตุ ขนาดร่างกายที่นำมาใช้ในการออกแบบเครื่องเรือน ได้ว่า ผู้สูงอายุชายมีความสูงเฉลี่ย 155 ซม. และหญิงเฉลี่ย 152.5 ซม. ผู้สูงอายุชายมีระยะยืตสุดแขนเฉลี่ย 181 ซม. และหญิงเฉลี่ย 173 ซม. และมีความกว้างสะโพกเฉลี่ยเท่ากันทั้งผู้สูงอายุชายและหญิงที่ 33 ซม.

3. องค์ประกอบด้านประโยชน์ใช้สอย เป็นการคำนึงถึงการออกแบบเครื่องเรือนเพื่อตอบสนองความต้องการใช้งานหลายวัตถุประสงค์ในขึ้นเดียวกันด้วยเหตุผลหลัก 3 ด้าน คือ ลดการเคลื่อนไหว ประหยัดพื้นที่ใช้สอยในบ้าน และส่งเสริมสภาพจิตใจและอารมณ์ที่ดี

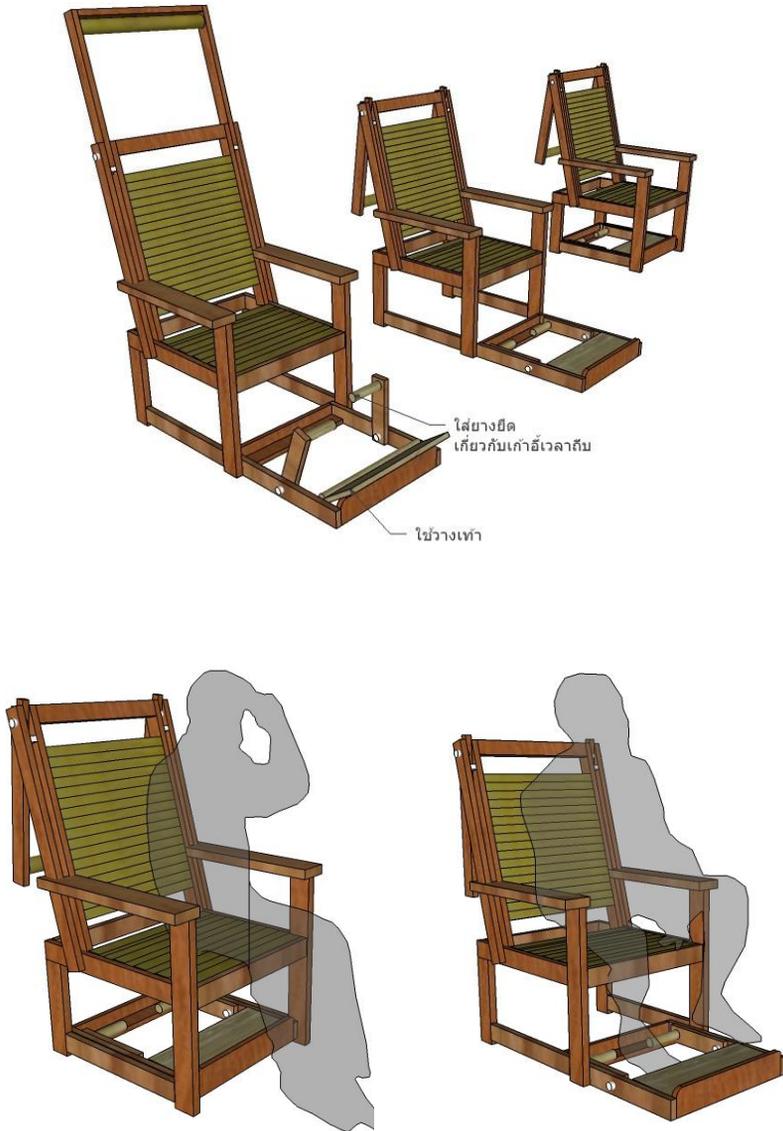
ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ที่พบว่า วิถีชีวิตตลอดทั้งวัน จะใช้เวลาในการพักผ่อนเป็นส่วนมาก มีกิจกรรมระหว่างพักผ่อนไปด้วย เช่น ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เดินเล่นออกกำลังกาย จึงมีแนวคิดในการออกแบบและพัฒนาเครื่องเรือนพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ ที่สามารถบริหารและออกกำลังกาย ทั้งกล้ามเนื้อแขนและขา เพื่อชะลอความเสื่อมของร่างกายได้ในขณะพักผ่อน เนื่องด้วยข้อจำกัดของร่างกายผู้สูงอายุ ในการเคลื่อนไหวหรือเดินไปออกกำลังกายนอกบ้าน ไม่สะดวกและอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้านหลักตามกรอบแนวคิด ดังนี้

วัสดุที่ใช้ในการออกแบบและผลิตต้นแบบ ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด โครงสร้างใช้ไม้เนื้อแข็งเพื่อความแข็งแรง และใช้ไม้ไผ่เป็นส่วนที่นั่งและพนักพิงเพื่อให้ผู้สูงอายุความรู้สึกเหมือนนั่งแคร่ที่ผู้สูงอายุใช้งาน และใช้

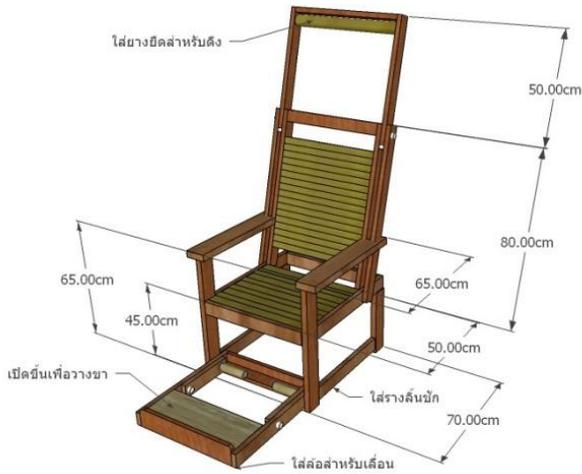
ภูมิปัญญาด้านงานไม้ไผ่มาประกอบกับโครงไม้ในการออกแบบและผลิตต้นแบบเครื่องเรือน โดยใช้กรรมวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน ใช้อุปกรณ์ประกอบอย่างง่าย เช่น สกรู เตื่อยไม้ สปริง ยางยืด เป็นต้น เป็นการออกแบบเครื่องเรือนที่ส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย ให้เครื่องเรือนเข้ากันกับลักษณะบ้าน มีรูปแบบที่เข้าถึงง่าย แต่สามารถรองรับลักษณะของร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป

ด้านการออกแบบ ได้ออกแบบที่มีขนาดที่เหมาะสมกับขนาดร่างกายผู้สูงอายุ รองรับสรีระในการพักผ่อน ซึ่งมีขนาดความสูงนั่ง 45 เซนติเมตรเพื่อให้ผู้สูงอายุลุกนั่งได้สะดวกสบาย มีความกว้างของที่นั่ง 60 เซนติเมตรให้กว้างนั่งสบายสามารถนำหมอนอิงหรือหมอนข้างมาวางได้ มีองศาในการเอนหลังที่นั่งสบาย 110 องศา รูปทรงและโครงสร้างให้ดูมีความแข็งแรงปลอดภัย งบประมาณให้มีความโค้งในส่วนที่ผู้สูงอายุต้องสัมผัส สีสันเน้นความเป็นธรรมชาติเข้ากับบ้านเรือนผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน

ด้านประโยชน์ใช้สอย การออกแบบได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลายในชิ้นเดียว โดยเครื่องเรือนพักผ่อนสามารถมีที่วางเท้าเพื่อการพักผ่อนที่สบาย และสามารถออกกำลังกายเท้าและกล้ามเนื้อขาโดยการเหยียบสามารถเลื่อนเก็บได้ แก้อื้อ และสามารถนำแยกออกมาใช้งานร่วมกับเครื่องเรือนอื่นๆที่มีภายในบ้านได้ มีราวออกกำลังกายแขนโดยใช้ไม้ไผ่ประกอบยางยืดเพื่อออกกำลังกล้ามเนื้อแขนโดยการดึงและสามารถพับเก็บได้ เพื่อประหยัดพื้นที่ภายในบ้าน

ภาพประกอบที่ 7 ภาพแบบร่างเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบทอีสาน
โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น

ภาพประกอบที่ 8 ภาพแบบร่างเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชนบทอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญา
ด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น

ภาพประกอบที่ 9 ภาพต้นแบบเครื่องเรือนผู้สูงอายุที่ผลิตโดยใช้ภูมิปัญญาและ
หัตถกรรมในท้องถิ่น

ภาพประกอบที่ 10 การทดลองใช้งานต้นแบบเครื่องเรือนของผู้สูงอายุ
ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

ภาพประกอบที่ 11 การทดลองใช้งานต้นแบบเครื่องเรือนของผู้สูงอายุ
ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

8. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาและพัฒนาเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ดังนี้

1.1 เครื่องเรือนที่ออกแบบตามแนวคิดดังกล่าว มีประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลาย สามารถใช้ออกกำลังกายแขนและขาได้ดี และลดข้อจำกัดทางร่างกายได้ การที่เครื่องเรือนมีความสามารถใช้ได้ทั้งออกกำลังกาย และนั่งพักผ่อนได้ทำให้สามารถตอบสนองต่อกิจกรรมการใช้งานในชีวิตประจำวันได้

1.2 รูปแบบของเครื่องเรือนดูแข็งแรงปลอดภัยเข้ากับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ สามารถช่วยลดการพึ่งพาผู้อื่นในการที่ต้องพาไปออกกำลังกาย สามารถประยุกต์ใช้ในการทำกายภาพบำบัด

1.3 การนำภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ และเน้นเทคนิคการผลิตค่อนข้างง่าย ทำให้นำไปต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้งานกับผู้สูงอายุในชุมชนอื่นๆได้

1.4 รูปแบบ ขนาด ความสวยงามของเครื่องเรือนเหมาะสมกับผู้สูงอายุในชนบทสามารถนำไปใช้งานตามบ้านเรือนได้และดูไม่แปลกแยกจากวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาและพัฒนาเครื่องเรือนสำหรับผู้สูงอายุในชนบทภาคอีสาน โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 การออกแบบเครื่องเรือนผู้สูงอายุควรคำนึงถึงการปรับขนาดสัดส่วนร่างกายให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

2.2 ทบทวนเรื่องแรงดึงของยางที่ใช้ออกกำลังกายแขนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกับผู้สูงอายุต่อไป สามารถปรับเพิ่มเกี่ยวกับการออกกำลังกายกล้ามเนื้อขา

2.3 ควรนำมายืดมาใช้เพื่อสุขภาพโดยใช้ยางวงขนาดใหญ่จำนวน 5-6 เส้นมาร้อยต่อกันเป็นลักษณะเหมือนข้อโซ่ เนื่องจากคุณสมบัติของยางยืดคือจะมีปฏิกิริยาสะท้อนกลับหรือมีแรงดึงกลับจากการถูกดึงให้ยืดออก ที่เรียกว่า สเตรทซ์รีเฟล็กซ์ (Stretch Reflex) ทุกครั้งที่ยางถูกดึงให้ยืดจึงช่วยกระตุ้นระบบประสาทรับรู้ความรู้สึกของกล้ามเนื้อ เป็นผลดีต่อการพัฒนาและบำบัดรักษากระบวนการทำงานของประสาทกล้ามเนื้อ

9. เอกสารอ้างอิง

- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ .
- _____. (2553). การบูรณาการรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนม่วง อ.เมือง จ.ขอนแก่น : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- ศักดิ์ชาย สิกขา. (2552). ต่อยอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สุรกานต์ รวยสูงเนิน. (2557). การพัฒนากรอบแนวคิดการออกแบบเครื่องเรือนผู้สูงอายุในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทย. โรงพิมพ์: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). สังคมวิทยาภาวะสูงอายุ: ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.